

**Połączenia, podziały
i przekształcenia spółek
prawa handlowego.
Zagadnienia prawne
i podatkowe. Komentarz
praktyczny**

Przejdź do produktu na www.ksiegarnia.beck.pl

Rozdział I. Uwagi wprowadzające

1. Przepisy prawa handlowego

1. Kompleksowość regulacji. Przepisy Kodeksu spółek handlowych co do zasady w sposób kompleksowy normują zasady działania spółek prawa handlowego, tj. osobowych i kapitałowych, poczynając od ich powstania oraz organizacji, poprzez funkcjonowanie i rozwiązanie, aż po procesy transformacyjne, którym mogą one ulegać, i w tym zakresie również odwołują się do spółki cywilnej, regulowanej w ustawie z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny¹ oraz do jednoosobowej działalności gospodarczej². W przypadku spółek osobowych, w KSH zastosowano technikę legislacyjną polegającą na odesłaniu w przypadku spółki partnerskiej, komandytowej i komandytowo-akcyjnej do całościowych w tym zakresie rozwiązań zawartych w przepisach o spółce jawnej i dodatkowo akcyjnej w przypadku spółki komandytowo-akcyjnej. Spółki kapitałowe, tj. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością oraz spółka akcyjna, uregulowane zostały w sposób odrębny dla każdej z nich mimo tego, że wiele rozwiązań jest w ich przypadku analogicznych. Natomiast kwestie transformacyjne zawarte są w odrębnym Tytule IV KSH, poświęconym wyłącznie procesom restrukturyzacyjnym. Pomimo że historycznie były one częścią regulacji dotyczących konkretnych spółek, otoczenie rynkowe wymogło, aby poświęcić im uwagę i całościowo opisać. Kompleksowość regulacji dotyczących transformacji podmiotów gospodarczych jest jedną z ich podstawowych cech i będzie się przejawiać w wielu aspektach niniejszego opracowania. Cecha ta nie oznacza jednak, że przepisy KSH regulują wszelkie aspekty funkcjonowania spółek w obrocie prawnym. Wśród ustaw, które znajdują zastosowanie i uzupełniają KSH, w tym również w zakresie transformacji, znajdują się m.in.:

- 1) KC, do którego znajdujemy bezpośrednie odwołanie w art. 2 KSH,

¹ T.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1145 ze zm.

² Zob. ustawę z 6.3.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1292 ze zm.) oraz ustawę z 6.3.2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1291 ze zm.).

- 2) ustawa z 20.8.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym³, która reguluje zasady wpisów do KRS,
- 3) ustawa z 29.9.1994 r. o rachunkowości⁴, która jest niezwykle istotna przy procesach transformacyjnych,
- 4) ustawa z 15.5.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne⁵ oraz ustawa z 28.2.2003 r. – Prawo upadłościowe⁶, w zakresie podstaw i zasad prowadzenia postępowań upadłościowego i restrukturyzacyjnego spółek handlowych, którym grozi lub wobec których powstał stan niewypłacalności,
- 5) ustawa z 26.6.1974 r. – Kodeks pracy⁷ – przykładowo w zakresie skutków w postaci przejścia zakładów pracy przy restrukturyzacjach.

2. Rodzaje połączeń, podziałów i przekształceń

2.1. Wprowadzenie

1. Trzy formy restrukturyzacji. Kodeks spółek handlowych kompleksowo reguluje trzy formy restrukturyzacji spółek prawa handlowego – tj.:

- 1) łączenie, w tym transgraniczne łączenie się spółek kapitałowych,
- 2) podział,
- 3) przekształcenie, w tym przekształcenie spółki cywilnej i osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą w spółkę prawa handlowego.

Umieszczenie wszystkich tych form w jednym akcie prawnym stanowi nawiązanie do tendencji legislacyjnych z końca XX w., które odwoływały się do konieczności kompleksowego uregulowania restrukturyzacji spółek w postaci jednego aktu prawnego, ale jako odrębnych form, tj. łączenia, podziału i przekształcenia⁸. Na gruncie Kodeksu handlowego z 1934 r.⁹, procesy te uregulowane były w ramach danych typów spółek, np. łączenie w ramach spółek z ograniczoną odpowiedzialnością było zamieszczone w rozdziale dotyczącym tej spółki i podobnie było w przypadku spółki akcyjnej. Co więcej, Kodeks handlowy nie przewidywał w ogóle podziału spółek, zaś procesy przekształcenia były bardzo ograniczone. To zmiany rynkowe wymogły konieczność, po pierwsze, dostosowania regulacji do potrzeb ekonomicznych, po drugie ich

³ T.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1500 ze zm.

⁴ T.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 351 ze zm.

⁵ T.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 814 ze zm.

⁶ T.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1228.

⁷ T.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1320.

⁸ P. Piniór, Podział spółek kapitałowych w prawie polskim i niemieckim, Warszawa 2003, s. 11–14.

⁹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.6.1934 r. – Kodeks handlowy (Dz.U. Nr 57, poz. 502 ze zm.).

2. Rodzaje połączeń, podziałów i przekształceń

rozbudowania, niezależnie do uregulowań dotyczących danych spółek, aby umożliwić w sposób kompleksowy działania pomiędzy spółkami różnego typu¹⁰. Dodatkowo przepisy te, choć umieszczone w jednym kodeksie, mają charakter interdyscyplinarny, odwołują się bowiem również do innych dziedzin prawa, np. podatkowego, administracyjnego, pracy, czy prawa konkurencji. Powyższy zabieg ustawodawcy jest jak najbardziej prawidłowy, gdyż pozwala na łatwiejszą interpretację przepisów pod kątem w szczególności wykładni systemowej oraz ich łatwiejsze zastosowanie w praktyce. Nie zmienia to jednak faktu, że złożoność samych procesów i tak nastęrcza wiele wątpliwości przy ich stosowaniu w praktyce i dostosowywaniu do konkretnego podmiotu gospodarczego.

2. Trzy fazy procesu. Po podjęciu decyzji o planowanym procesie restrukturyzacyjnym w którejkolwiek z powyżej wskazanych form można wyznaczyć trzy, następujące po sobie fazy każdego z procesów:

- 1) menadżerska – przygotowanie do procesu,
- 2) właścicielska – etap podejmowania uchwał przez wspólników spółek,
- 3) sądowo-rejestracyjna – etap złożenia wniosku do sądu rejestrowego oraz ogłoszenia o podjętych działaniach.

Pomimo że powyższe etapy są zbieżne, zaś ich regulacje częściowo się pokrywają, każda z faz w danym procesie jest uregulowana w Kodeksie w sposób odrębny, a dodatkowo odmienności znajdują się w również w zakresie typów spółek biorących udział w danej restrukturyzacji. Oprócz zasadniczo zbieżnego przebiegu każdego etapu w zakresie jego głównych faz, każdy z procesów restrukturyzacyjnych skutkuje także sukcesją praw i obowiązków, która z punktu widzenia bieżącego funkcjonowania na rynku podmiotów gospodarczych jest niezwykle istotna, aby zachować płynność funkcjonowania oraz kontynuację działalności pomimo toczącej się oraz zakończonej transformacji, o czym szerzej w Rozdziale I pkt 4 oraz szczegółowo przy każdej z typów procesów.

3. Jednoczesne zastosowanie kilku form restrukturyzacji. Podkreślenia wymaga jednak fakt, że w ramach szerzej zaplanowanego procesu restrukturyzacji można zastosować jednocześnie kilka form restrukturyzacji, dla uzyskania efektu indywidualnie dopasowanego do danego podmiotu. Przykładowo w ramach kompleksowo zaplanowanego procesu restrukturyzacyjnego, w pierwszej kolejności będzie następowało wydzielenie poprzez przeniesienie zorganizowanej części przedsiębiorstwa do innej spółki, a następnie jej przekształcenie w inną formę organizacyjno-prawną. Kluczowe przy takich procesach jest zaplanowanie wszystkich czynności oraz pożądanego efektu już na etapie przygotowawczym, bowiem przepisy dotyczące transformacji zakładają pewne ramy prawne, w których należy działać, co uniemożliwia całkowitą dowolność. Brak zaplanowania całej transakcji na jej początkowym etapie może skutkować następczą niemoż-

¹⁰ A. Szumański, w: A. Szumański, W. Pyziol, I. Weiss (red.), Prawo spółek, Warszawa 2019, s. 1067–1069.

liwością jej przeprowadzenia w pożądanej formie, powstaniem ryzyka, np. w postaci niekorzystnych skutków podatkowych związanych z danym sposobem działania, wydłużeniem w czasie, bądź utrudnieniami w przeprowadzeniu procesu do końca. Stąd też istotne jest nie tylko zaplanowanie faz konkretnego procesu transformacji, ale również całego procesu restrukturyzacji spółki przy wykorzystaniu różnych form transformacji w granicach obowiązującego prawa.

Każda z powyżej wskazanych form jest na tyle specyficzna, że wymagała osobnego uregulowania, stąd też poszczególne części komentarza będą odnosić się do każdej z osobna, podobnie jak czyni to KSH.

2.2. Łączenie się spółek

1. Cel. Powody połączenia spółek, jak już wspomniano, mogą być zarówno ekonomiczne, jak i prawne. Wydaje się, że głównym celem jest powstanie podmiotu będącego „mocniejszym” graczem na danym rynku, aby z jednej strony ugruntować swoją pozycję, a z drugiej mieć szansę na szybszy rozwój i wreszcie obronić się przed działaniami konkurencji¹¹.

Jak już wspomniano, Kodeks handlowy z 1934 r. regulował wyłącznie łączenie spółek jednego typu, tj. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością ze spółką z ograniczoną odpowiedzialnością czy spółką akcyjną. Powodowało to spore ograniczenia w działaniu, zatem rynek wymógł dostosowanie regulacji do swoich potrzeb. W ramach obecnie obowiązujących unormowań łączeniu mogą podlegać wszystkie spółki prawa handlowego. Tym samym mogą łączyć się ze sobą spółki kapitałowe, spółki osobowe, oraz kapitałowe z osobowymi, z tym jedynie zastrzeżeniem, że spółką przejmującą, bądź nowo związaną, w jakiegokolwiek konfiguracji nie może być spółka osobowa. Dodatkowo spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, spółka akcyjna oraz spółka komandytowo-akcyjna mogą połączyć się ze spółką zagraniczną, o której mowa w art. 2 pkt 1 dyrektywy 2005/56/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 26.10.2005 r. w sprawie transgranicznego łączenia się spółek kapitałowych¹².

2. Istota połączenia. Połączenie polega na przeniesieniu całego majątku jednej spółki do innej. Jego istotą jest to, że w ramach procesu co najmniej jedna ze spółek przestaje istnieć¹³. Łączenie następuje poprzez:

- 1) przeniesienie całego majątku spółki (przejmowanej) na inną spółkę (przejmującą spółkę kapitałową), za udziały lub akcje, które spółka przejmująca wydaje wspólnikom spółki przejmowanej – jest to łączenie przez przejęcie, na skutek transformacji

¹¹ A. Witosz, Łączenie, podział i przekształcanie spółek handlowych, Kraków 2007, s. 13–15.

¹² Dz.Urz. UE L z 2005 r. Nr 310, s. 1.

¹³ Szerzej o łączeniu się spółek w Rozdziale II.

2. Rodzaje połączeń, podziałów i przekształceń

ustaje byt spółki przejmowanej i nie powstaje żaden nowy podmiot; przejętych może być jedna bądź kilka spółek – potocznie zwane jest inkorporacją;

- 2) zawiązanie spółki kapitałowej, na którą przechodzi majątek wszystkich łączących się spółek, za udziały lub akcje nowej spółki – jest to łączenie się przez zawiązanie nowej spółki, na skutek transformacji ustaje byt spółek przejmowanych, a powstaje nowy podmiot; jeżeli jest więcej spółek przejmowanych w ramach łączenia, to wszystkie przestają istnieć – potocznie zwane jest fuzją.

Z powyższego wynika zatem, że finalnym rezultatem każdego połączenia będzie zawsze spółka kapitałowa, czy to na zasadzie powstania, czy kontynuacji bytu prawnego spółki przejmującej. Natomiast niemożliwe jest, aby w ramach połączenia powstała bądź zachowała swój byt spółka osobowa. Z punktu widzenia biznesowego istotne są również dodatkowe kwestie, które mogą uprościć cały proces transformacji:

- 1) w połączeniu może brać udział większa liczba podmiotów, tj. więcej niż tylko dwie spółki kapitałowe lub spółki osobowe¹⁴,
- 2) spółka nowo powstała nie musi być w takiej samej formie jak spółki uczestniczące w połączeniu, zatem np. w konsekwencji połączenia spółki akcyjnej ze spółką jawną może dojść do powstania spółki z ograniczoną odpowiedzialnością,
- 3) istnieje możliwość przejęcia kilku spółek w ramach jednego procesu przez jedną spółkę kapitałową,
- 4) zachodzi możliwość połączenia ze sobą spółek jednoosobowych, szczególnie istotna w przypadku chęci połączenia spółek, których działalność jest komplementarna wobec siebie i stworzenia wspólnego przedsięwzięcia; co więcej, połączenie spółek jednoosobowych jest dopuszczalne: „nawet w sytuacji, gdy jedynym wspólnikiem albo akcjonariuszem tych jednoosobowych spółek jest ta sama spółka albo gdy kilka jednoosobowych spółek połączyło się przez zawiązanie nowej spółki kapitałowej”¹⁵.

Powyższe wskazuje, że dobrze zaplanowany proces transformacji może pozwolić na jednoczesne osiągnięcie kilku celów gospodarczych, tj. koncentracji majątkowej oraz przekształcenia formy prawnej łączących się spółek w formę docelową, bez konieczności późniejszego przekształcenia¹⁶. Dodatkową zaletą jest również przyspieszenie restrukturyzacji w danej grupie spółek poprzez przeprowadzenie jednego procesu, co znacząco skraca czas transformacji i obniża jej koszty¹⁷.

¹⁴ K. Oplustil, w: G. Bieniek (red.), Kodeks spółek handlowych. Komentarz, Legalis 2017, komentarz do art. 491, Nb 5.

¹⁵ A. Witosz, w: S. Soltysiński (red.), System Prawa Prywatnego, t. 17b, Prawo spółek kapitałowych, Warszawa 2016, komentarz do art. 491.

¹⁶ M. Rodzyńkiewicz, Kodeks spółek handlowych. Komentarz, Warszawa 2018, s. 1173.

¹⁷ A. Szumański, Jednoczesne przejęcie spółek kapitałowych oraz skutki tzw. wyłączenia z przejęcia jednej spółki przejmowanej, PPH 2011, Nr 6, s. 8.

3. Osiągnięcie efektu połączenia bez przeprowadzenia procesu łączenia. Odwołując się do argumentu kosztów i czasu, wskazać należy, że w praktyce może zdarzyć się, iż końcowy efekt połączenia da się osiągnąć bez przeprowadzania procesu łączenia. Przykładowo można przeprowadzić likwidację spółki i utworzyć nowy podmiot (bądź kilka podmiotów) przy wykorzystaniu majątku podmiotu zlikwidowanego. Można również wnieść majątek bądź jego część w formie przedsiębiorstwa, czy jego zorganizowanej części, do innej spółki. Jednak taki proces gospodarczy, imitujący połączenie, niestety nie powoduje sukcesji praw i obowiązków, przez co nie można mówić o kontynuacji działalności od strony prawnej¹⁸. Oczywiście, w zależności od konkretnego stanu faktycznego, w praktyce może okazać się, że restrukturyzacja z wykorzystaniem innych instytucji prawnych bez wykorzystania procesów transformacyjnych może okazać się rozwiązaniem bardziej korzystnym. Jednak przy podejmowaniu decyzji co do wyboru konkretnego modelu należy przeanalizować cały proces oraz zalety i wady możliwych rozwiązań i wybrać ten najkorzystniejszy dla danego przypadku.

4. Transgraniczne łączenie spółek. Regulacja przepisów dotyczących transformacji jest na tyle kompleksowa, że uwzględnia również możliwość połączenia polskich spółek handlowych z podmiotami zagranicznymi. Dostosowując przepisy KSH do przepisów unijnych, powstała konieczność wprowadzenia do polskiego porządku prawnego transgranicznego łączenia się spółek, tj. łączenia się polskich spółek ze spółkami zagranicznymi, o których mowa w art. 2 pkt 1 dyrektywy 2005/56/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 26.10.2005 r. w sprawie transgranicznego łączenia się spółek kapitałowych. Spośród polskich spółek mogą w nim uczestniczyć wyłącznie spółki kapitałowe oraz spółki komandytowo-akcyjne, z tym że spółka komandytowo-akcyjna nie może być spółką przejmującą albo nowo zawiązaną. Z kolei spółka zagraniczna może brać udział w tym procesie wtedy, gdy utworzona została zgodnie z prawem państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub państwa-strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym i ma siedzibę statutową, zarząd główny lub główny zakład na terenie Unii Europejskiej lub państwa-strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym¹⁹.

2.3. Podział spółek

1. Dopuszczalność podziału. Kodeks handlowy z 1934 r. w ogóle nie przewidywał możliwości dokonania podziału spółki. Wobec rynkowego zapotrzebowania na takie rozwiązania, w praktyce dochodziło do sytuacji, kiedy przykładowo rozwiązywano istniejącą spółkę i z jej majątku tworzono dwa nowe podmioty, bądź obniżano kapitał

¹⁸ M. Litwińska-Werner, w: A. Szumański (red.), System prawa handlowego. Prawo spółek handlowych, tom 2A, Warszawa 2019, s. 185–186.

¹⁹ P.M. Wiórek, w: T. Siemiątkowski, R. Potrzebszcz (red.), Kodeks spółek handlowych, t. IV, Warszawa 2011, s. 30 i n.

2. Rodzaje połączeń, podziałów i przekształceń

zakładowy, celem utworzenia z uzyskanych aktywów nowego podmiotu. Konsekwencją takiego działania był brak kontynuacji, czyli jedna spółka musiała zostać zlikwidowana, aby mogła powstać druga, która nie była jej bezpośrednim sukcesorem. Powodowało to bardzo poważne problemy, stąd obecność regulacji dotyczącej podziału spółek w KSH spotkała się z dużą aprobatą. Jednocześnie jednak, w odróżnieniu od łączenia, podział spółek został ograniczony wyłącznie do spółek kapitałowych. Tym samym wyłącznie spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością bądź spółkę akcyjną można podzielić na dwie albo więcej spółek, lecz również wyłącznie kapitałowych. Dodatkowe ograniczenie dotyczy też niedopuszczalności podziału spółki akcyjnej, jeżeli jej kapitał zakładowy nie został pokryty w całości. Zakazu tego nie ma w przypadku spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, bowiem jej kapitał zakładowy musi być pokryty co do zasady jeszcze przed jej rejestracją w KRS. Jak wskazano, spółki osobowe w ogóle nie podlegają procesowi podziału. W celu podziału spółki osobowej najpierw należałoby ją przekształcić w spółkę kapitałową, a potem dopiero podzielić.

2. Przyczyny podziału spółek. Przyczyny podziału spółek mogą być albo wewnętrzne, np. konflikt pomiędzy wspólnikami/akcjonariuszami, albo zewnętrzne, np. chęć sprzedaży zorganizowanej części przedsiębiorstwa. W przypadku przyczyn tkwiących w samej spółce, podział nierzadko jest jedynym rozwiązaniem umożliwiającym uniknięcie jej rozwiązania i jednocześnie pozwala na dalsze funkcjonowanie dwóch niezależnych podmiotów, bez konieczności podziału majątku pomiędzy wspólników/akcjonariuszy w ramach postępowania likwidacyjnego. Drugą przyczyną wynika z bodźców, jakie płyną z rynku. Podział umożliwia zrestrukturyzowanie mniej rentownych części przedsiębiorstwa, jest też bardzo pomocny w procesach inwestycyjnych, w których wydzielane są części przedsiębiorstwa przeznaczone do sprzedaży.

3. Rodzaje podziałów. Kodeks spółek handlowych wskazuje na dwa zasadnicze podziały, tj. przez:

- 1) rozdzielenie:
 - a) podział przez przejęcie, w którym spółka dzielona przekazuje cały swój majątek istniejącym spółkom przejmującym (co najmniej dwóm), zgodnie z planem podziału,
 - b) podział przez zawiązanie nowej spółki, w której cały majątek spółki dzielonej przechodzi na przejmujące spółki (co najmniej dwie) nowo zawiązane w procesie podziału; podział następuje zgodnie z planem podziału,
 - c) podział przez przejęcie i zawiązanie nowej spółki – stanowi kombinację powyżej opisanych podziałów; część majątku spółki dzielonej przechodzi na już istniejącą spółkę przejmującą, natomiast pozostała część na nową spółkę; podział następuje zgodnie z planem podziału;
- 2) wydzielenie.

Pomimo że KSH nie rozróżnia powyższych podziałów, ze względu na istotne cechy wyróżniające wydzielenie od rozdzielenia, należałoby się przyjrzeć im oddzielnie. Pod-

stawową różnicą pomiędzy nimi jest to, że w ramach podziału przez wydzielenie spółka dzielona nie zostaje rozwiązana, zachowuje swój byt i wciąż funkcjonuje²⁰.

4. Podział przez rozdzielenie. Główne cechy wyróżniające podział przez rozdzielenie bez względu, w której formie, to:

- 1) unicestwienie spółki dzielonej – w wyniku dokonanego podziału spółka dzielona zostaje rozwiązana, bez przeprowadzenia likwidacji traci swój byt prawny;
- 2) sukcesja uniwersalna części praw i obowiązków spółki dzielonej – spółka przejmująca bądź nowo zawiązana nie wstępuje w ogół praw i obowiązków spółki dzielonej, a jedynie w tę część, która została wskazana w planie podziału. Jest to zatem specyficzny rodzaj sukcesji, bowiem nie jest to ani sukcesja uniwersalna, jak przyłączeniu spółek, ani sukcesja syngularna, jak w przypadku np. cesji umów cywilnoprawnych;
- 3) wspólnicy spółki dzielonej stają się współnikami spółki przejmującej bądź nowo zawiązanej i jednocześnie przestają być współnikami spółki dzielonej²¹. W ramach podziału wszyscy wspólnicy spółki dzielonej mogą stać się współnikami spółek przejmujących, bądź część współników może być w jednej spółce, a pozostali w drugiej spółce. Analogiczna sytuacja ma miejsce przy większej liczbie spółek biorących udział w podziale.

5. Podział przez wydzielenie. Szczególnym przypadkiem podziału spółki jest wydzielenie. Odrębność tego rozwiązania wynika przede wszystkim z faktu, że w wyniku wydzielenia nie następuje unicestwienie bytu spółki dzielonej. Wydzielenie następuje bowiem poprzez obniżenie kapitału zakładowego spółki dzielonej, a część objęta obniżeniem zostaje przeniesiona na istniejącą spółką przejmującą bądź nowo zawiązaną. Tym samym po wydzieleniu pozostaje pierwotna spółka, która nadal funkcjonuje, zaś wspólnicy spółki dzielonej (wszyscy bądź niektórzy) stają się współnikami spółki przejmującej bądź nowo zawiązanej. Natomiast podobnie jak w przypadku rozdzielenia mamy tutaj do czynienia z sukcesją uniwersalną częściową, związaną z przemienionymi aktywami i pasywami, zgodnie z planem podziału²².

2.4. Przekształcenie spółek

1. Istota. Ostatnim rodzajem procesu restrukturyzacyjnego jest przekształcenie. Jest to transformacja, która w najmniejszym stopniu powoduje ingerencję w podmiot gospodarczy. Wskutek procesu *sensu stricto* nie dochodzi bowiem do zmian: właścicielskich, sposobu działania, zarządzających, czy zmian w majątku spółki. Przekształcenie stanowi co do zasady przeistoczenie istniejącego podmiotu w inną formę organizacyjno-prawną.

²⁰ A. Szumański, w: A. Szumański, W. Pyziol, I. Weiss (red.), Prawo spółek, Warszawa 2019, s. 1123–1126.

²¹ *Ibidem*.

²² Szerzej o podziale w spółek w Rozdziale III.

2. Rodzaje połączeń, podziałów i przekształceń

W związku z powyższym, w przypadku przekształcenia spółek prawa handlowego zastosowanie znajdzie zasada kontynuacji w pełnym tego słowa znaczeniu²³. Jest to również proces, którym można objąć najwięcej form organizacyjno-prawnych, dotyczy bowiem nie tylko spółek kapitałowych, ale również osobowych, a także spółki cywilnej i przedsiębiorcy prowadzącego jednoosobową działalność gospodarczą. Tym samym przekształcenie może następować w następujących konfiguracjach:

- 1) każda spółka prawa handlowego, tj. spółka jawna, spółka partnerska, spółka komandytowa, spółka komandytowo-akcyjna, spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, spółka akcyjna (spółka przekształcana) może być przekształcona w inną spółkę handlową (spółka przekształcona); zarówno spółki osobowe mogą przekształcić się w spółki kapitałowe, jak i odwrotnie;
- 2) spółka cywilna może być przekształcona w spółkę handlową, zarówno osobową, jak i kapitałową;
- 3) przedsiębiorca będący osobą fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą może się przekształcić wyłącznie w jednoosobową spółkę kapitałową (spółka przekształcona). Konfiguracja przekształcenia w konkretnym przypadku zależy przede wszystkim od przyczyn przekształcenia oraz efektów, które ostatecznie mają zostać osiągnięte.

2. Przekształcenie spółki osobowej w kapitałową. Przekształcenie spółki osobowej w kapitałową może wiązać się z chęcią jej dokapitalizowania, np. poprzez chęć wejścia na giełdę, co implikuje konieczność zmiany formy organizacyjno-prawnej w spółkę akcyjną. Również zwiększenie obrotów i zasięgu spółki powoduje, że wspólnicy nie chcą odpowiadać za jej zobowiązania i wolą funkcjonować w ramach spółki kapitałowej.

3. Przekształcenia spółek kapitałowych w osobowe. Z drugiej strony powszechne również są przekształcenia spółek kapitałowych w osobowe. W tym zakresie często przyczyną takiej decyzji jest chęć zmiany formy opodatkowania z „podwójnego” w spółce z kapitałowej na neutralne podatkowo spółki osobowej (z wyjątkiem spółki komandytowo-akcyjnej).

4. Przekształcenia w ramach tylko spółek osobowych bądź tylko kapitałowych. Zdarzają się również przekształcenia w ramach tylko spółek osobowych bądź tylko spółek kapitałowych. Bardzo częste są przekształcenia spółek jawnych w spółki komandytowe, które również są spółkami osobowymi, ale pozwalają na większe zabezpieczenie niektórych wspólników przed odpowiedzialnością za długi spółki. Natomiast przekształcenia w kręgu spółek kapitałowych mogą wiązać się np. z chęcią pozyskania inwestorów przez emisję akcji, wówczas istnieje konieczność przekształcenia spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w spółkę akcyjną.

5. Przekształcenie spółki cywilnej w spółkę prawa handlowego. Najczęściej przyczyną przekształcenia spółki cywilnej w spółkę prawa handlowego jest chęć ustruktury-

²³ Szerzej zob. Rozdział IV pkt 15.1.

zowania struktury spółki, bowiem spółka cywilna nie jest przedsiębiorcą, a jedynie jest to umowa zawarta pomiędzy wspólnikami.

6. Przekształcenie jednoosobowej działalności gospodarczej. W przypadku osób prowadzących działalność gospodarczą przekształcenie przeważnie wiąże się z chęcią zabezpieczenia i oddzielenia swojego majątku prywatnego od majątku spółki bądź chęci rozwoju działalności gospodarczej spółki i rozszerzenia partnerów biznesowych, którzy stają się jej wspólnikami.

7. Nowy byt prawny. Przekształcenia spółki cywilnej oraz jednoosobowej działalności gospodarczej, w odróżnieniu od procesu przekształcenia spółek prawa handlowego, powodują powstanie nowego bytu prawnego. W procesie przekształcenia powstaje spółka będąca co prawda kontynuatorem dotychczasowej działalności, jednak nie jest to ten sam podmiot. I w odróżnieniu od przekształceń spółek prawa handlowego proces ten jest nieodwracalny, tj. nie ma możliwości ponownego przekształcenia nowo powstałej spółki w spółkę cywilną bądź jednoosobową działalność gospodarczą. Dodatkowo należy wskazać, że przepisy w zakresie przekształcenia nie wprowadzają zakazu, jak to jest przy podziale, możliwości przekształcenia spółki akcyjnej, której kapitał nie został w całości pokryty.

8. Przekształcenie jako proces. Przekształcenie jest zatem procesem, który obejmuje swoim zastosowaniem największą liczbę podmiotów, i to nie tylko tych uregulowanych w KSH. Może być częścią większych restrukturyzacji i towarzyszyć podziałowi bądź łączeniu, w zależności od potrzeb.

Regulacje przekształcenia w KSH systemowo zawierają najpierw przepisy ogólne dotyczące procesów przekształcenia, a następnie przepisy szczególne dotyczące danego typu przekształcenia. Taki sposób regulacji wynika z faktu, że sam proces przekształcenia jest co do zasady analogiczny dla wszystkich transformacji. Natomiast w zależności od tego, jaka spółka zmienia formę i na jaką, będą występować pewne odmienności, które wynikają z różnego charakteru spółek. W zależności od tego, czy jest to spółka osobowa czy kapitałowa, ich specyfika jest odmienna, przez co występują różnice w procesie transformacji. Przykładowo:

- 1) z samej istoty spółek osobowych wynika, że obowiązuje w nich prymat osoby nad kapitałem; istotna jest osoba wspólnika, często również jego osobiste przymioty, jak doświadczenie; natomiast kwintesencją spółek kapitałowych jest kapitał, wniesiony przez wspólników/akcjonariuszy, a nie sami wspólnicy;
- 2) w spółkach osobowych wspólnicy nie posiadają udziałów, tylko nierozszczepialną wiązkę uprawnień, zwaną ogółem praw i obowiązków, która może być zbyta wyłącznie w całości; natomiast w spółkach kapitałowych wspólnicy posiadają udziały (akcjonariusze akcje), które są co do zasady podzielne i mogą być w całości bądź w części zbywane;
- 3) w spółkach osobowych co do zasady wspólnicy osobiście odpowiadają za zobowiązania spółki; w spółkach kapitałowych ich odpowiedzialność jest ograniczona;

3. Unijne prawo handlowe w zakresie restrukturyzacji spółek

- 4) w spółkach osobowych to wspólnicy zarządzają spółką, są to w zależności od rodzaju spółki wszyscy wspólnicy bądź niektórzy z nich; natomiast w spółkach kapitałowych własność udziałów bądź akcji jest rozdzielona od zarządzania spółką; oczywiście w praktyce w zgromadzeniu wspólników i zarządzie mogą być personalnie te same osoby, ale nie zmienia to faktu, że są to dwa osobne organy²⁴.

Powyższe charakterystyczne cechy oczywiście dotyczą spółek modelowych, w praktyce mogą okazać się nieprzystające do danej spółki, szczególnie w przypadku spółek atypowych, jak np. bardzo popularna spółka komandytowa z komplementariuszem w postaci spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. O ile zatem KSH odwołuje się do modelowych rozwiązań, praktyka pokazuje, że często wchodzi w grę rozwiązanie hybrydowe bądź atypowe. Stąd też każdy taki niuans, zarówno prawny, jak i praktyczny, powinien być brany pod uwagę przy planowaniu procesu restrukturyzacji.

3. Unijne prawo handlowe w zakresie restrukturyzacji spółek

1. Aspekt europejski. Zmiany w strukturach spółek – poza czysto polskim aspektem, opisanym w poszczególnych działach Tytułu IV KSH – mogą mieć i coraz częściej mają swój aspekt europejski. Potrzeby globalizacji i rozwój techniczny powodują, że działalność spółki zarejestrowanej w jednym kraju przez oddziały, zakłady, przedstawicielstwa lub pośredników działających w innych państwach nie zawsze jest odpowiednio efektywna, może też rodzić istotne problemy w rozliczeniach finansowych. Jednocześnie taka forma działania często naraża zaangażowany kapitał na znaczne ryzyko, związane np. ze zmianami koniunktury lub zmianami prawnymi, ale też np. trudnościami faktycznymi związanymi z wejściem na rynek²⁵.

Powyższe rozważania powodują, że od wielu lat poszukiwane są nowe rozwiązania prawne, które na przełomie XX i XXI w. doprowadziły do wprowadzenia licznych nowych rozwiązań w ramach systemu prawnego Unii Europejskiej. Pomysły te mają umożliwić harmonijny rozwój działalności gospodarczej oraz stały i zrównoważony rozwój w całej UE, w oparciu o sprawne funkcjonowanie wspólnego rynku oferującego warunki analogiczne do warunków rynku krajowego. Aby urzeczywistnić ten jednolity rynek oraz aby zwiększyć jego jedność, należało stworzyć ramy prawne, które ułatwią w szczególności osobom fizycznym, spółkom i innym jednostkom organizacyjnym dostosowanie ich działalności do warunków gospodarczych

²⁴ A. Szumański, w: S. Soltysiński (red.), Kodeks spółek handlowych, t. IV, Warszawa 2012, s. 1043–1044.

²⁵ Co może wynikać np. z braku zaufania obywateli jednego kraju do produktów wprowadzanych do obrotu przez firmę z innego państwa.

UE. W tym celu niezbędne było, aby te osoby fizyczne, spółki i inne jednostki organizacyjne mogły prowadzić efektywną współpracę transgraniczną. Zwrócił na to uwagę prawodawca unijny, stwierdzając, że konieczne jest, aby przedsiębiorstwa, których działalność nie jest ograniczona do zaspokajania wyłącznie potrzeb lokalnych, miały możliwość planowania i przeprowadzenia reorganizacji swojej działalności w skali całej Unii. W przepisach unijnych zauważa się przy tym, że działania restrukturyzacyjne i dotyczące współpracy, w których uczestniczą przedsiębiorstwa z różnych państw członkowskich, napotykają problemy prawne, psychologiczne oraz podatkowe, a zbliżenie prawa spółek państw członkowskich może pokonać niektóre z tych trudności.

2. Regulacje prawne. Określając unijny aspekt zagadnień dotyczących zmian strukturalnych w spółkach, które będą omawiane w dalszej części niniejszej publikacji, należy pamiętać, że poza zakresem regulacji KSH, pewne elementy dotyczące bieżącego funkcjonowania i procesów restrukturyzacyjnych zawarte są w ustawie z 4.3.2005 r. o europejskim zgrupowaniu interesów gospodarczych i spółce europejskiej²⁶ oraz dwóch rozporządzeniach unijnych dotyczących tych podmiotów, tj.:

- 1) rozporządzeniu Rady (EWG) Nr 2137/85 z 25.7.1985 r. w sprawie europejskiego ugrupowania interesów gospodarczych (EUIG)²⁷, którego celem jest jedynie ułatwienie lub rozwój działalności gospodarczej członków ugrupowania i polepszenie ich wyników;
- 2) rozporządzeniu Rady (WE) Nr 2157/2001 z 8.10.2001 r. w sprawie statutu spółki europejskiej (SE)²⁸, którego przepisy mają pozwolić na tworzenie i zarządzanie spółkami o zasięgu europejskim, bez przeszkód wynikających z różnic i ograniczeń w terytorialnym zakresie stosowania krajowego prawa spółek.

Ma to o tyle duże znaczenie, że spółka europejska (tzw. *societas europaea*, SE) może powstać m.in. przez:

- 1) łączenie się co najmniej dwóch spółek akcyjnych²⁹ podlegających prawu różnych państw członkowskich UE oraz mających siedziby statutowe i siedziby zarządu na terytorium UE;
- 2) przekształcenie spółki akcyjnej, powstałej zgodnie z prawem państwa członkowskiego, która ma swoją statutową siedzibę i siedzibę zarządu na terytorium UE i jeżeli od co najmniej 2 lat posiada ona spółkę zależną, podległą prawu innego państwa członkowskiego.

W niniejszym komentarzu nie będą omawiane zasady bieżącego funkcjonowania spółki europejskiej, w szczególności elementy jej statutu, struktury kapitałowej

²⁶ T.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2036.

²⁷ Dz.Urz. UE L z 1985 r. Nr 199, s. 1.

²⁸ Dz.Urz. UE L z 2001 r. Nr 294, s. 1.

²⁹ Lista podmiotów uznawanych na gruncie europejskim za spółki akcyjne znajduje się w Załączniku Nr I do rozporządzenia o SE – w Polsce dotyczy to wyłącznie spółek akcyjnych.

3. Unijne prawo handlowe w zakresie restrukturyzacji spółek

i osobowej, a także wymogów dotyczących działalności codziennej. Należy jednak pamiętać, że założeniem prawa unijnego jest, by państwa członkowskie zapewniły, aby przepisy, które stosuje się do spółek europejskich, nie skutkowały dyskryminacją wynikającą z nieuzasadnionego traktowania spółek europejskich w porównaniu ze spółkami akcyjnymi, ani nieproporcjonalnych ograniczeń w tworzeniu spółki europejskiej lub przeniesienia jej statutowej siedziby. W aspekcie restrukturyzacji należy wskazać, że zgodnie z art. 16 SpółkaEuropU, jeżeli spółka europejska zakładana jest przez połączenie i ma mieć siedzibę statutową poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, uchwałę o połączeniu podejmuje się w drodze jawnego i imiennego głosowania, i w takim przypadku na każdą akcję przypada jeden głos. Jednocześnie należy pamiętać, że zgodnie z art. 21 SpółkaEuropU przekształcenie spółki akcyjnej w spółkę europejską (i spółki europejskiej w spółkę akcyjną polską) odbywa się poprzez odpowiednie stosowanie jedynie wybranych przepisów KSH dotyczących przekształcenia³⁰.

3. Odpowiednie stosowanie przepisów. W przypadku europejskiego zgrupowania interesów gospodarczych³¹ kluczowe znaczenie ma fakt, że zgodnie z art. 7 SpółkaEuropU w sprawach nieuregulowanych w rozporządzeniu o EUIG oraz w SpółkaEuropU stosuje się odpowiednio przepisy o spółce jawnej, zatem do EUIG zastosowanie mają również przepisy transformacyjne wskazane w KSH, jeśli tylko dotyczą one spółki jawnej. Oznacza to, że:

- 1) niektóre przepisy stosuje się w zasadzie w kształcie niezmiennym,
- 2) niektórych przepisów nie stosuje się w ogóle,
- 3) większość przepisów musi być stosowana z uwzględnieniem specyfiki EUIG i szczególnych warunków jego funkcjonowania (np. faktu, że do zarządców zgrupowania zastosowanie mają przepisy dotyczące spółki z ograniczoną odpowiedzialnością).

W praktyce może to rodzić pewne trudności i spory – obecnie obowiązującą SpółkaEuropU należy uznać za bardzo lakoniczną, nieprecyzyjną i pozostawiającą zbyt dużą dyskreję w rękach np. sędziów rejestrowych (którzy mogą interpretować wymóg odpowiedniego stosowania przepisów inaczej od samych uczestników procesu restrukturyzacyjnego).

Na marginesie należy tylko wskazać, że pewne kwestie dotyczące unijnych reguł odnoszących się do restrukturyzacji spółek zawarte są w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1132 z 14.6.2017 r. w sprawie niektórych aspektów prawa spółek³². W dyrektywie tej wyodrębniony jest katalog przepisów dotyczących przekształcenia, połączenia i podziału spółek kapitałowych, który ma przy tym zastosowanie

³⁰ Chodzi wyłącznie o art. 552–557, 558 § 2 pkt 1–3, art. 560, 561, 563 pkt 1–2 i 4–6 oraz art. 567–570 i 578–580 KSH.

³¹ Czy jak wolałby prawodawca unijny – Europejskiego Ugrupowania Interesów Gospodarczych.

³² Dz.Urz. UE L z 2017 r. Nr 169, s. 46 ze zm.

nie tylko do spółek kapitałowych w rozumieniu KSH, ale również do spółki komandytowo-akcyjnej. Dyrektywa zawiera w tym zakresie regulacje dotyczące:

- 1) przekształceń transgranicznych spółek kapitałowych,
- 2) łączenia spółek akcyjnych,
- 3) łączenia transgranicznego spółek kapitałowych,
- 4) podziału spółek akcyjnych,
- 5) podziału transgranicznego spółek kapitałowych.

Rozwiązania zawarte w tej dyrektywie są, zdaniem większości autorów, spójne z obowiązującymi przepisami (głównie dlatego, że dyrektywa o prawie spółek niejako powtarza rozwiązania zawarte w wielu wcześniej obowiązujących dyrektywach, które zostały implementowane do polskiego systemu prawnego m.in. w związku z akcesją do UE), jednak gdyby okazało się, że w praktyce uregulowanie polskie jest sprzeczne z unijnym, obywatele mają prawo powoływać się bezpośrednio na dyrektywę, dążąc do pominięcia wszelkich przepisów prawa krajowego niezgodnych z dyrektywą (warunkiem, by taka konstrukcja była możliwa, jest ustalenie, czy przepis unijny jest w istocie bezwarunkowy i na tyle precyzyjny, by dawał się samodzielnie zastosować), a organy państwa (w tym sądy) mają obowiązek dokonywać takiej wykładni przepisów, która zapewni pełną zgodność z celami i zasadami wynikającymi z dyrektywy.

Jak wynika z powyższych uwag, procesy restrukturyzacyjne z elementem unijnym mogą wymagać analizy szerszej gamy przepisów i oparcia się nie tylko na przepisach polskich, ale też na zasadach wspólnych dla wszystkich państw UE, a często też na przepisach obowiązujących w innych krajach. W takiej sytuacji szczególnego znaczenia nabiera fachowa wiedza na temat unijnych aspektów restrukturyzacji oraz odpowiednie przygotowanie całości procesu, tak by z jednej strony osiągnięty został zakładany cel (np. zawiązanie spółki o wymiarze unijnym, zdolnej do konkurencji na wspólnym rynku), a z drugiej strony, by wszystkie działania odbyły się w zgodzie z trzema systemami prawnymi:

- 1) przepisami krajowymi polskimi,
- 2) przepisami krajowymi innego państwa UE (z którego pochodzi np. druga spółka mająca stanowić komponent spółki europejskiej),
- 3) przepisami prawa unijnego, które w znacznej części – z uwagi na to, że mają formę rozporządzeń – stosowane są bezpośrednio, bez potrzeby implementacji, a jedynie częściowo mają charakter dyrektyw, które wykorzystane mogą być wyłącznie w sytuacji niewłaściwej implementacji do krajowego porządku prawnego, ewentualnie braku implementacji.

4. Sukcesja uniwersalna

1. Istota. Sukcesja uniwersalna, na której wprowadzenie w przepisach KSH zdecydował się ustawodawca, ma ogromne znaczenie dla zapewnienia pewności i stabilności obrotu, zwłaszcza w zakresie prawa umów, bowiem, co do zasady, zapewnia ona ciągłość ich trwania, mimo zmian podmiotowych po jednej ze stron³³.

Pierwszą uwagą o charakterze porządkującym jest to, że polski ustawodawca nie zdecydował się na wprowadzenie definicji pojęcia sukcesja uniwersalna, dlatego aby zrozumieć istotę sukcesji uniwersalnej w procesach transformacyjnych, należy posiłkować się zasadami określonymi w prawie cywilnym.

Drugą uwagą, jaką należy poczynić, mówiąc o sukcesji uniwersalnej, jest to, że przez jej umiejscowienie w przepisach ogólnych dotyczących połączenia (art. 494 § 1 KSH) oraz podziału (art. 531 § 1 KSH), znajduje zastosowanie do wszystkich rodzajów połączeń i podziałów³⁴. Zastrzec jednak trzeba, że w przypadku podziału sukcesja uniwersalna dotyczy jedynie tych składników majątku spółki dzielonej, które zostały wskazane w planie podziału, a nie – jak w przypadku połączenia, które jest procesem mniej skomplikowanym – ogółu praw i obowiązków przysługujących spółce przejmowanej³⁵.

Przechodząc do *meritum*, należy wskazać, że sukcesja uniwersalna, mająca miejsce w procesach połączeń i podziałów:

- 1) polega na nabyciu przez spółkę przejmującą lub spółki nowo związane ogółu praw i obowiązków spółki przejmowanej albo spółki dzielonej, w sytuacjach ściśle przewidzianych przez przepisy powszechnie obowiązującego prawa;
- 2) następuje na skutek jednego zdarzenia prawnego, którym jest dzień połączenia albo dzień podziału, bądź dzień wydzielenia;
- 3) ze względu na to, że czynność ta następuje *uno actu*, to nie pociąga za sobą konieczności przenoszenia poszczególnych prawa i obowiązków w drodze kilku czynności prawnych, z zachowaniem wymogów szczególnych dla nich przewidzianych, np. w przypadku, jeśli spółka przejmowana była właścicielem nieruchomości, to nie ma konieczności, aby dokonywać odrębnej czynności przeniesienia na spółkę przejmującą własności tej nieruchomości, tak jakby to miało miejsce np. przy umowie sprzedaży, bowiem własność nieruchomości przejdzie na spółkę-sukcesorkę z mocy samego prawa w dniu połączenia; podobnie sytuacja kształtuje się, jeśli przedmio-

³³ Niniejszy podrozdział ma charakter wprowadzający, bowiem w kolejnych podrozdziałach zostanie w sposób wyczerpujący omówiona problematyka sukcesji uniwersalnej na gruncie materialnego prawa cywilnego, procedury cywilnej, prawa podatkowego oraz w zakresie prawa administracyjnego, z uwzględnieniem skutków sukcesji w odniesieniu do postępowania administracyjnego.

³⁴ B. Woźniak, w: M. Koźuchowski, M. Michalski (red.), Kodeks spółek handlowych. Łączenie, podział i przekształcanie spółek. Komentarz, Warszawa 2019, s. 43.

³⁵ *Ibidem*, s. 280.

[Przejdź do księgarni →](#)